

NEJEN O KŘESŤANSKÉ RODINĚ

Larry Christenson: Křesťanská rodina (bez udání vydavatele), slovensky. Originál: The Christian Family, vyd. Bethany Fellowship, Inc., (rok neudán); německý překlad: Die Christliche Familie, Leuchter Verlag, Erzhausen, 1977.

Luteránský pastor z Kalifornie Larry Christenson objevil při cestě do Evropy knihu dr. Heinricha Thiersche *Christliches Familienleben* z roku 1854 a našel v ní inspiraci k návodu, jak řešit současnou krizi rodiny. S použitím citátů z Thiersche napsal provokující knížku. Na jedné straně vyslovuje hluboké pravdy a odpovídá trendům, které se v západní společnosti objevují jako reakce na zklamání nad výsledky ženské emancipace. Na druhé straně však zaráží některými zřejmými nehoráznostmi. Přitom vyvolává i základní otázky, aktuální v situaci dnešního křesťana.

Autor vidí svět jako místo boje za uskutečnění Božího království, kde proti Bohu a jeho andělům stojí satan s mocnostmi zla; není pravda, že by člověk byl dobrý „od přírody“, jak si to představoval Rousseau a v pedagogice Pestalozzi, a že by zlo způsobovaly jen nedostatek vzdělání, špatná výchova a neutěšené sociální poměry. Člověk narušený prvotním hříchem podléhá pokušení a chce-li obstát, musí se postavit pod Boží autoritu a uskutečnit ve svém životě Boží řád. To platí především pro křesťanskou rodinu, která je základní jednotkou církve, Bůh ji zřídil již v řádu stvoření a dal jí jednoznačné a vždy platné normy, kodifikované v bibli. To je ve stručném shrnutí teoretické východisko Thierschovo i Christensonovo. Lék pro nemocnou rodinu naší doby nachází Christenson v *návratu k patriarchální rodině*, která pro Thiersche snad ještě byla samozřejmostí.

Kniha má dva díly: první se věnuje Božímu řádu pro rodinu, druhý praktickým radám pro duchovní život rodiny v Ježíšově přítomnosti.

První díl začíná Božím řádem pro *manželskou dvojici*. Autor vychází z 1 Kor 11,3 a Kol 3,20. Kreslí graf vyjadřující, že Kristus je hlavou muže a pánem rodiny. Muž je hlavou ženy a vrchní autoritou pro děti. Žena je pomocnicí muže (Gn 2,18) a druhou autoritou pro děti. Děti jsou poddány rodičům a poslouchají je, přitom matka odvozuje svou autoritu od autority otce. Muž je odpovědný Kristu za způsob, kterým rodinu řídí a stará se o ni, žena je odpovědná muži za způsob, jak vede domácnost a stará se o děti.

Stať o *sexuálním životě* manželů vychází z principu, že sexualita je dílčí, ale nesmírně důležitá součást manželství, kterou nemáme snižovat ani mytologizovat, ale brát přirozeně; manželé jsou povinni vycházet si vzájemně vstřícně, případně i bez ohledu na okamžitou dispozici.

Manželství je zásadně nerozlučitelné, nezdařené manželství je kříž, který je nutné odevzdaně nést. „Mladistvý nerozum ukvapeného sňatku si zaslouží nejtvrďší trest, protože udělal z nejvážnějšího a nejposvátnějšího ze všech lidských vztahů věc hry, vychytralosti a zlého chtíče“ (Thiersch). Základem manželské lásky je vzájemná úcta, která náleží partnerovi ne na základě jeho osobních vlastností, ale pro důstojnost, kterou dostal od Boha ve funkci manžela nebo manželky.

Kapitola o Božím řádu pro *manželku* vychází z Ef 5,22–24. Autor chválí statečnou a pracovitou žehu v biblickém smyslu. Žena má být muži podřízena, za to

získává ochranu proti vnějšímu světu, nemusí se starat o obživu rodiny, nemusí rodinu zastupovat navenek ani vyplňovat různé dotazníky a formuláře. Otcova autorita chrání matku před hrubostí a náladovostí dětí, manžel chrání manželku i proti úkladům nadpřirozených zlých sil, pro něž je žena vnímavější, (cituje 1 Kor 11,10 a chápe slovo „andělé“ jako označení andělů padlých). Neprovdaná žena má být pod ochranou a autoritou otce nebo jiného příbuzného, vdova nebo žena, jejíž manžel se musí déle zdržovat mimo domov, by měla být pod ochranou církevní obce. Feminizace vede k hrubé deformaci ve veřejném životě a zejména v církvi, kde se pak stává, že se náboženství považuje za záležitost žen a dětí. Žena nemá zásadně poučovat muže, smí však poučovat jiné ženy a děti. Autoritě svého manžela se má podřídit – ale je povinna předem vyslovit svůj názor. Věřící žena se nemá bouřit proti nevěřícímu muži, nikdy ho nesmí poučovat, ale má na něj působit silou své trpělivosti a vzorným plněním hospodyňských funkcí. Nejvyšším posláním ženy je dávat sebe, svůj čas a své síly manželovi, dětem a domovu. V rodině se nesmějí zaměňovat role otce a matky, otec nemá být „maminčíným pomocníčkem“, nemá přebalovat děti nebo mýt nádobí, pokud na to nemá zrovna sám chuť. Zato musí u dětí důsledně pro matku vymáhat respekt. Má manželku chválit a chovat se k ní jemně a uctivě. Manželka, která se v duchovních i světských věcech podřizuje autoritě svého manžela, žije podle Božího plánu a umožňuje svému choti, aby vykonával roli ochránce a svolával na manželku požehnání.

Boží řád pro *děti* spočívá v požadavku naprosté poslušnosti (autor nevynechává věkově, z kontextu vyplývá jednak hranice kolem 12 let, jednak období osamostatnění). Děti nemají uvažovat o případech, kdy by poslechnout neměly – snad by to připadalo v úvahu jen tam, kde by šlo o vysloveně hříšný příkaz. Ovšem dostane-li se dítě do rozporu dvou mravních příkazů, má se modlit, aby to Bůh sám srovnal. Za autoritou rodičů stojí Bůh, tak jako za autoritou poddůstojníka stojí důstojník. Všechna autorita pochází od Boha a je dána k dobru poddaných. Jenže od doby, co přišel Kristus, ne aby si dal sloužit, ale aby sloužil, změnil se i charakter vládnutí u těch, kdo jednají v Kristových intencích. Jelikož rodiče vědí, že jejich autorita se odvozuje od Boha, nemusí se o ni bát a tudíž mohou a musí přiznat dětem i svou vlastní chybu.

Boží řád pro *rodiče* shrnuje povinnost a právo rodičů děti vychovávat. Tento požadavek není tak samozřejmý, jak by se zdálo, zejména v USA, kde se z obav před následky příliš autoritativní výchovy po určitou dobu propagovala výchova příliš permissivní. Christenson uvádí zprávy vychovatelů policejních úředníků i citace z populárních časopisů, ilustrující absurditu příliš volné výchovy zhýčkaných bohatých dětí a vztah výchovy ke kriminalitě mládeže. Rodiče mají mít na děti čas, mají jim ukázat svou lásku, pomazlit se s nimi, hrát si. Ale mají přitom důsledně dbát na dodržování pevného řádu a určitého množství jasných a závazných pravidel. Mají vychovávat děti k práci, vyžadovat však od nich mohou jen to, čemu je důkladně naučili. Hlavní ctnosti dítěte jsou poslušnost, pravdivost a čistota. Důležitý je příklad: chceme-li mít poslušné děti, musíme sami poslouchat Boha. Pro tento svět platí zákon, že děti nesou vinu rodičů, tak jako jednotlivec pyká za vinu své třídy nebo národa (až na onom světě bude člověk odměňován či trestán jen podle svých vlastních činů).

Za hlavní součást výchovného procesu považuje autor uplatnění kázeňských prostředků, přesněji řečeno výprasku. Nemá smysl u dítěte apelovat na rozum a city, včas a rozumně použitá rákoska dá dítěti pocit bezpečí a rodičovské lásky. Je to Bohem chtěný výchovný prostředek, jak je doloženo četnými citáty z Písma. K lásce patří i strach, dítě máme naučit bázni Boží a ukázat mu, že je strašné padnout do rukou živého Boha. Trestat máme přiměřeně závažnosti provinění, bez krutosti, nikdy před svědky, máme šetřit čest dítěte, nikoli v rozčilení, ale až když hněv přešel. Po výprasku má otec s dítětem pokleknout, prosit Boha za odpuštění poklesku, který byl takto potrestán (tak se totiž dítě naučí rozlišovat odpuštění a trest), dítě pak má za výprask otci poděkovat.

Autor předpokládá používání tělesných trestů asi do 12 let (výslovně se o tom nezmiňuje), v příkladech mluví o bití chlapců i děvčat, rukou i holí, podle věku dítěte. Přitom podotýká, že výpraskem vynutíme jen vnější poslušnost, určité chování, nikoli přesvědčení (můžeme docílit, že dítě u jídla způsobně sedí, ale nedokážeme, aby mu chutnala polévka). Můžeme vyžadovat poslušnost, ale nemůžeme chtít, aby s námi děti ve všem souhlasily. Celkem je použití rákosky věnováno 27 stran textu.

Poslední částí prvního dílu je Boží řád pro *manžela*. Zde vychází autor z Ef 5,25 a Kol 3,20. Manžel má manželku milovat, mírou jeho lásky je obětování vlastního já. Autorita manžela se jako autorita Kristova zakládá na oběti – muž obětuje za rodinu svůj život v práci a starosti za obživu. Je znamením morálního úpadku, snaží-li se muž toto břemeno svalit na ženu. „Muž má silnější ramena, větší duševní sílu, aby se nezhroutil pod starostmi o obživu. Srdce ženy, které ztrácí snáze odvahu a rozhodnost, má být podle Boží vůle této starosti ušetřeno“ (Thiersch).

Manžel se má starat o posvěcení své manželky, o její vztah k Bohu; má ji povzbuzovat modlitbou a slovem, starat se o její duchovní vzdělání a posilovat v ní smysl pro nebeské, a vyšší záležitosti. Bez manželova svolení se do toho nesmí vměšovat žádný duchovní. Tak jako je představený obce odpovědný za obec, je manžel odpovědný za svou manželku, za její ctnosti či chyby bude chválen či haněn. Toto všechno žije v pokoře, jde cestou kříže, tzn. neváhá přiznat svou chybu, případně se omluvit. Zpozoruje-li muž, že se manželka a děti jeho autoritě vzpírají, má zpytovat svědomí, zda se sám nevzpírá Boží autoritě - a konat pokání. Tak manžel stále umírá jako zrno, které přináší užitek, a otevírá cestu k působení Ducha svatého.

V druhém díle uvádí Christenson zkušenosti z duchovního života ve svém sboru i ve vlastní rodině. Ukazuje, jak žít „v Ježíšově přítomnosti“, jak navázat k Ježíšovi „osobní vztah“; prakticky se řeší kněžská funkce rodičů a svědectví rodiny pro Krista. Autor podrobně probírá různé druhy modlitby, zejména tzv. modlitbu víry; klade důraz na význam placení desátků jako vyjádření závislosti rodiny na Kristu i ve hmotných věcech všedního dne.

Něco by se v našich rodinách mohlo uskutečnit, mnohé se pro nás nehodí vzhledem k celkové jiné atmosféře. Je otázka, zda je vhodné vytvářet z křesťanských rodin jakási ghetta, jak s tím autor počítá i v moderním sekularizovaném světě, která se celým životním stylem nápadně liší od okolí a kde se na děti klade někdy až neúnosný nárok.

A zde se již dostáváme do oblasti *otázek a polemiky s autorem*.

Snad by se zdálo zbytečné zabývat se Christensonovou knihou tak podrobně. Ale právě pro svou rozpornost a pro zájem, který u některých našich rodin vzbudila, si hlubší rozbor zaslouží.

Knížka vznikla v USA v prostředí a době, kdy ženy nastupovaly do boje za dovršení rovnoprávnosti v oblasti právní, hospodářské a společenské, avšak za situace, kdy v mnoha rodinách byla patrná nadvláda ženy, matky. U nás je situace jiná. Jednak je u nás patriarchální typ rodiny ještě poměrně častý, jednak pozorujeme, že starším ženám přináší emancipace zklamání a únavu; po dlouhé životní zkušenosti docházejí k názoru, že za daných podmínek nemohou uspokojivě spoluzvládnout úlohu ženy matky a ženy v pracovním procesu. Ideálem mladé generace se zase stává žena v domácnosti, která má čas věnovat se dětem, vytvářet domov a žít pod ochranou manžela. To neplatí jen pro mladé křesťanské rodiny, ale shledáváme se s tím v mnohem širším měřítku. Proto knížka, která působila v zemi svého vzniku jako rukavice vržená do tváře ženskému hnutí, u nás sice dosud starší generaci šokuje – spíš ve vědomé sféře než v podvědomých tužbách – ale část mladé generace ji přijímá kladně.

Je jisté, že moderní rodina je v krizi a že to platí i pro rodiny křesťanské. Rozpadají se rodiny, od nichž by se to nikdy nečekalo, a děti ze „vzorných rodin“ se bouří proti rodičovské autoritě. Známe jistě dost rodin patriarchálního typu – ať již ze vzpomínek na vlastní mládí, nebo z pohledu kolem sebe – které vypadají anachronicky, ale fungují. Autor sám píše, že vše, co ve své knize doporučuje, zkoušel po deset let s velkým úspěchem ve vlastní rodině i ve svém sboru, že se to osvědčilo a přineslo požehnání. Přesto však jeho řešení nemůžeme přijmout bez výhrad, naopak musíme mít proti knize námitky – a klást otázky.

Především je třeba vyjasnit některé zásadní věci:

1. Lze operovat s biblickými citáty tak, jak to činí autor? I teologickému laikovi je nápadné, že autor příliš zjednodušuje, že vybírá záměrně to, čím může podpořit svůj názor. Je třeba rozlišovat, co v bibli platí absolutně, a co je naopak dobově podmíněno. Podle jakého kritéria se toto rozlišování má dít?

2. Druhý vatikánský koncil přinesl v pastorální konstituci Církve v dnešním světě jiný obraz manželství; při uzavření katolického sňatku dnes již nevěsta ženichovi neslibuje poslušnost – máme to považovat za ústupek duchu doby, nebo za vyjádření důstojnosti ženy a partnerství v manželském svazku? Katolická tradice zná také ženu učitelku církve, ženu pannu, ženu vdovu, která je samostatná, inspiruje tvůrčí činnost, vede jiné a vytváří sama trvalé hodnoty. Bylo tomu tak vždy u žen, které k tomu měly podmínky; tím spíše dnes. A v době, kdy na jedné straně máme třeba Matku Terezu a na druhé straně ženy jako předsedkyně vlád, nemůžeme vážně tvrdit s Thierschem, že žena se pro veřejnou činnost nehodí. Otázka je jinde – funkce manželky a matky je asi těžko slučitelná s jinou náročnou činností. Jsou jistě ženy, které to dokážou, ale je to spíše výjimečné, protože nárok kladený na ženu i její rodinu je příliš velký. Řešení je asi ve volbě životního stavu, případně i ve střídání různých činností a funkcí v průběhu života. V tomto směru jsou zajímavé výzkumy francouzských ženských organizací. Ale našly by se příklady z historie, např. taková abatyše Kunhuta Přemyslovna!

3. Otázka zla: člověk musí být odborným znalcem, aby správně položil tuto otázku, ale i prostému člověku se zdá nemožné, aby všechno lidské utrpení, všechno zlo, bezpráví, všechny hrůzy tohoto světa, a to nejen v oblasti mravní, způsobovala jen lidská nedostatečnost. Zlo, s kterým se každý sám v sobě setkává v nejrůznějších podobách, to zlo, které bývá od nejstarších dob nejrůzněji personifikováno a symbolizováno, zatlačuje dnešní člověk podobně jako myšlenku na smrt do podvědomí. Je to paradox, uvážíme-li zkušenost světa, v němž žijeme. V Písmu se chápe jako osoba a má své jméno. Zdá se, že moderní teologie (nebo přinejmenším to, s čím se setkáváme) zde rozpačitě mlčí. Už Guardini upozorňoval, jak je v tomto případě bagatelizace nebezpečná. Teilhardova vize světa spějícího k bodu Omega s tímto zdrojem zla nepočítá. Jsou satanské kulty jen záležitost psychiatrická, nebo je ve hře něco horšího? Co si má křesťan myslet?

4. Christenson dokládá z bible, že všechna autorita pochází od Boha, poslušnost je proto hlavní ctností. V jedné pasáži je řeč o autoritě krále, soudce, představeného atd. To je rovněž věc zásadní: Každý z nás žije pod určitou „duchovní či světskou“ autoritou. Jak rozlišíme, kdy jsme povinni poslouchat, a kdy ne? Jak se to shoduje se svobodou svědomí a odpovědnosti dospělého křesťana – a nakolik je požadavek dospělosti křesťana, který jsme přijali za svůj, skutečně legitimní ve světle Písma? To v duchovním smyslu. Ano, Boha je třeba poslouchat více než lidí, ale pro řádný chod lidské společnosti je třeba poslouchat i lidi. Kdy? Jak? Starší z nás zažili ve svém životě jak důsledky nadbytku autority ve všech sférách, tak jejího nedostatku. Dnešní vlny anarchie a terorismu nebo na druhé straně obecného švejkovství můžeme také považovat za důsledky naprostého nerespektování jakékoli autority. Je to jako pohyb kyvadla z jednoho extrému do druhého. Jak se má v této situaci orientovat křesťan?

5. Nepopírám, že rákoska je někdy užitečný výchovný prostředek. Autor má i neocenitelné rady, jak jí používat. Ale důležitější než rákoska je naprostá jednota rodičů ve výchově dítěte, jejich vzor v projevech vzájemné úcty, jejich pravdivost. Naši pedagogové publikovali dost prací o tom, že škodí jak výchova příliš autoritativní, která může vést jednak ke vzpouře, jednak ke zlomení dítěte, tak i výchova permissivní, která dítě uvádí v nejistotu a neurotizuje. Dítě má vědět, co smí a co nesmí, ale v souhlase s rozvojem rozumu má i vědět, proč je něco dovoleno nebo zakázáno. Předpokládám také, že inteligentní a citliví rodiče si dokážou vymyslet i jiné tresty než rákosku, i když je to náročnější. Pro srovnání přístupu k dítěti je zajímavá konfrontace s výbornou holandskou příručkou (v německém překladu Jan Nieuwenhuis: *Gläubige Erziehung*, Patmos Verlag, Düsseldorf 1974). Proti autorovým „pedagogickým“ citátům z Písma lze postavit vyprávění o příhodě, ve které vidím naprostý vrchol pedagogického umění: dvanáctiletý Ježíš v chrámě (Lk 2,41–52).

Tolik tedy o otázkách, které Christensonova knížka vyvolala. – Při její četbě se člověku mimoděk vtírají některé obrazy: silní muži bojují s nasazením života o půdu, staví sruby, bojují s dravou zvěří a Indiány, ženy jsou dobré hospodyně, zbožné, poslušné a statečné, děti poslouchat musí, nebo zahynou. Jiný obraz, snad méně sympatický: spořádaní měšťané kráčí v neděli do chrámu, za nimi manželky v krumplovaných čepcích, které se nepletou do hovoru mužů. Anebo ideál dobré německé Hausfrau (snad to způsobily ty citáty z Thiersche) s jejími třemi K (Kinder, Küche, Kirche), ženy, která neodporovala autoritě a vychovávala své syny

k poslušnosti – ať už poslouchali císaře či führera. Je to náhodou, že Christenson cituje hned na začátku vedle Dietricha Bonhoeffra také Erwina Rommela, velkého německého generála?

Ani rodiny tradičního patriarchálního typu nebyly vždy šťastné, napovrch fungovaly, ale pod povrchem bylo často také mnoho napětí. A řekne-li někdo, že štěstí zde na zemi není rozhodující, můžeme odpovědět, že takové rodiny ani nemusely být vždy podle Boží vůle. Doklady lze nalézt jak v rozhovorech se starými zkušenými lidmi, tak v literatuře. Rozbor Simone Beauvoirové (Druhé pohlaví, Orbis Praha 1967) poskytuje také mnohé doklady. Zajímavé je právě konfrontace Beauvoirové s Christensonem, protože oba čerpají převážně z pramenů z minulého století. Christenson vidí řešení v cestě zpět. Beauvoirová vyzývá k osvobození ženy – ale neví, jak je v praxi uskutečnit. Snad neexistuje jednoduchý, pro všechny platný recept. Z bible můžeme dokázat jak podřízenost ženy, tak i zásadní rovnost muže i ženy jako „lidí“ a můžeme v ní nalézt i teoretickou bázi pro manželství jako partnerský svazek (viz např. Fr. von Gagern, Eheliche Partnerschaft, 1966).

Je jisté, že v každé rodině musí dojít k určité dělbě funkcí. Jsou fungující rodiny, kde je muž submisivní a žena autoritativní, nebo kde muž rád vaří a žena s oblibou zedničí. Jsou to výjimky, někdo se nad nimi usměje, ale jistě nelze říci, že by takové manželství nebylo křesťanské. V současné době probíhají v některých evropských státech experimenty, že si rodiče mohou vybírat jak mateřskou, tak otcovskou dovolenou podle toho, jak se kdo může uvolnit ze svých ostatních závazků, nebo kde oba rodiče pracují na poloviční úvazek a střídají se v péči o děti. To je samozřejmě závislé na vzdělání, povolání a zatížení obou rodičů i na jejich sociálních a finančních poměrech. Celkově jistě převažuje a bude převažovat dělba prací na mužské a ženské a vedoucí roli zpravidla ve většině rodin přejímá muž. Ale netvrďme, že je to jediný mravně správný model křesťanské rodiny. Záleží totiž na něčem jiném: na základní vůli vytvářet pár a rodinu, na stanovení a dodržování určitých pravidel hry, která se osvědčují právě v té které rodině. Rodina není křesťanská, je-li uspořádána patriarchálně, nýbrž jen tehdy, vládne-li v ní láska, úcta, obětavost, pravdivost, vzájemný ohled, otevřenost pro potřeby druhých a živý vztah ke Kristu.

Hildegarda